

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע
מתורת
הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ה' / גליון קנח
ערש"ק פרשת מקץ ה'תשס"ה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת מקץ, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קנח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש צוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי ביין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

לרגל ימי החנוכה, יצא לאור קונטרס בפ"ע – "מאי חנוכה", ובו עיונים וביאורים בעניני ימים אלו.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

353 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

בביאור טעמו של יעקב על אי ירידת בנימין למצרים "פן יקראנו אסון" מבאר רש"י "מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה"; ביאור הא שהביא זאת רש"י בירידה הראשונה של בני יעקב, דלא כבמדרש.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ה עמ' 213 ואילך)

יינה של תורה

ביאור ע"ד הרמז אודות מה שבני יעקב לא רצו לרדת למצרים לשבור בר, וטענת יעקב "למה תתראו"; החילוק בין חכמת התורה לחכמות העולם, והאם אפשר להזדקק לעמים בעניני חכמות העולם.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ל עמ' 190 ואילך)

חידושי סוגיות

יפלפל בקושיית המפרשים שרק גבי תגלחת יוסף פרש"י שהוא מכבוד מלכות, ולא גבי בגדי כבוד / יבאר דנרמז כאן למה שיוסף נעשה אח"כ למלך, ולכך לא פירש גבי בגדי מלוכה שנתנו לו רק אח"כ.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לה עמ' 176 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע – ההכרח ביראת שמים ומדת האמת בכדי לפעול על הזולת.

(אגרות קודש חלק ה עמ' תכד)

מקרא אני דורש

השינוי בחששו של יעקב מירידת בנימין

בביאור טעמו של יעקב על אי ירידת בנימין למצרים "פן יקראנו אסון" מבאר רש"י "מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה"; ביאור הא שהביא זאת רש"י בירידה הראשונה של בני יעקב, דלא כבמדרש

א. בפרשתנו מסופר על שני פעמים שירדו בני יעקב למצרים, לשבור בר. ובקשר לפעם הראשונה שירדו, מספרת התורה (מב, ד): "ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב את אחיו, כי אמר פן יקראנו אסון". והעתיק רש"י את התיבות "פן יקראנו אסון" – ופירש: "ובבית לא יקראנו אסון? אמר ר' אליעזר בן יעקב: מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה".

וכבר העירו במפרשים (נחלת יעקב. משכיל לדוד. ועוד), שמקור דברי רש"י הוא במדרש רבה כאן (ב"ר פצ"א, ט), וכן בירושלמי (שבת פ"ב ה"ו); אמנם, רש"י שינה מדברי המדרש והירושלמי:

במדרש ובירושלמי דרשו דבר זה על הפסוק שבהמשך הפרשה, כאשר עמדו בני יעקב לרדת למצרים בפעם השני, ורצו לקחת עמהם את בנימין – ואז אמר להם יעקב (מב, לה): "לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה" וגו', ועל זה הוא שדרשו חז"ל: "מכאן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה";

אמנם רש"י בפסוק שם לא פירש מאומה, והביא מימרא זו על הפסוק כאן, המדבר על הפעם הראשונה שירדו בני יעקב למצרים.

ובפשטות היא אפשר לומר, שאין בזה דיוק מיוחד, אלא שרש"י רק הקדים את מימרא זו; אבל מכך שרש"י מדייק לומר: "מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", משמע שיש בכוונתו לשלול מקום אחר. והיינו שבא ללמדנו, שדוקא "מכאן" – הפעם הראשונה שירדו בני יעקב למצרים – ילפינן "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", ואי אפשר ללמוד זאת מהכתוב דלקמן לענין הפעם השני שירדו למצרים.

ב. ויש לבאר עומק כוונת רש"י, ובהקדים בירור בעצם המימרא – "מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", דלכאורה צריך ביאור מה בדיוק הכוונה בזה (וכפי שנגעו בזה מפרשי רש"י):

הרי חשש זה, "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", קיים לכאורה גם ביחס לכל האחים, לא פחות מאשר ביחס לבנימין – ואם כן, מדוע חשש יעקב דוקא ביחס לבנימין "פן יקראנו אסון", ולא חשש בנוגע לשאר האחים?!

והנה, בתרגום יונתן בן עוזיאל כאן פירש: "הוא טליא". וכן כתב הרמב"ן (פ' ויגש מד, כט): "מפני היותו נער ורך לא נסה ללכת בדרך". אבל קשה להלום תירוץ זה בדרך הפשט, שהרי בנימין היא אז כבר כבן שלושים שנה – ולא יתכן לקרותו "רך". ואדרבה: "בן שלשים לכח" (אבות ספ"ה)!

זאת ועוד:

אם באמת היתה כאן סכנה ממשית בנוגע לבנימין – למה צריך רש"י לומר "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה"? [ובפרט שרש"י אומר זאת בתורת חידוש – "מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה" – הרי מובן בפשטות, שאם יש סכנה כפשוטה אין לשלוח את בנימין גם לולי קטרוג השטן, מצד עצם הסכנה!]

ג. ויש לפרש:

הטעם שדוקא את בנימין לא רצה יעקב לשלוח – מבואר הוא מתוך לשון הכתוב עצמו, שדייק והדגיש: "ואת בנימין אחי יוסף".

לפי דעתו של יעקב, הרי שמיתת יוסף באה לו בגלל שהלך בדרך, ואז "חיי רעה אכלתהו" (וישב לו, לג). ולכן חשש יעקב על אחיו מאמו – בנימין – שלא תזיק לו הדרך.

והגם שפשוט הדבר שאסון שהיה פעם אחת – רח"ל – אינו נחשב מעתה ואילך כסכנה קבועה לכל בני המשפחה – הרי כד דייקת אין זה האסון היחיד במשפחת בנימין; כי גם אמו רחל מתה בדרך [ראה פ' ויחי מח, ז: "ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בדרך". וראה גם פרש"י פ' ויצא לא, לב; פרש"י פ' ויגש מד, כב]. וכיון שה"דרך" כבר היתה סיבה לשתי אסונות במשפחה זו, הרי היא זה יסוד מספיק עבור יעקב כדי שלא לשלוח את בנימין למקום שיש בו סכנה למשפחתו.

לקראת שבת

ז

ובדוגמת המסופר בפרשה הקודמת (וישב לח, יא), שלאחר שמתו ער ואונן – בני יהודה שנישאו לתמר – לא רצה יהודה לתת את שלה בנו השלישי לתמר, "כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו". היינו, שלאחר שתמר גרמה (לפי מחשבת יהודה) לשתי אסונות לשני אחים, הרי שהיא היתה "מוחזקת" כבר לקטלנית בנוגע לאח השלישי (וראה יבמות סד, ב, שבכגון דא אומרים "בתרי זימני הוי חזקה". ויש להאריך בזה, ואכ"מ).

ד. אמנם לפי זה, שוב אינו מובן לאידך גיסא: אם אכן הי' כאן חשש סכנה למשפחת בנימין – למה הוצרך יעקב להוסיף את זה "שהשטן מקטרג"?
אלא:

פטירת רחל – אם בנימין – היתה אמנם לפועל "בדרך", אבל סיבת פטירתה לא היתה ה"דרך" עצמה, אלא סיבות אחרות: היתה קללת יעקב שאמר ללבן "עם אשר תמצא את אלקיך לא יחיי", [ולא ידע אז שהיתה זו רחל (ויצא לא, לב ובפרש"ט)], והיתה גם סיבה טבעית: "ותקש בלדתה" (וישלח לה, טז).

אם כן, ה"דרך" לא היתה שם אלא בבחינת גורם נוסף בלבד;

ולכן הוצרך יעקב להוסיף: "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה". אמנם ה"דרך" כשלעצמה אינה מהווה סיבה מספקת כדי לחשוש "פן יקראנו אסון"; אך כיון שיכול להצטרף כאן חשש נוסף, שבשעת הסכנה "השטן מקטרג", לכן אמנם אין כאן סכנה מוחשית בנוגע לבנימין, אבל על כל פנים קצת סכנה יש כאן, שהרי סוף סוף (לדעת יעקב) יוסף מת בגלל הדרך, ורחל על כל פנים מתה בפועל בדרך –

לכן חשש יעקב "פן יקראנו אסון", כי חשש הסכנה שיש בדרך יכול לגרום לזה שהשטן יקטרג.

ובכל זה יובן היטב למה נאמר בפסוק "ואת בנימין אחי יוסף" – ולא "בן רחל" – כי דוקא בהאסון דיוסף הי' ה"דרך" הגורם היחיד, ואילו זה שבנימין הוא "בן רחל" הרי אינו סיבה לסכנה ממש, אלא רק חזי לאיצטרופי לסכנה ממש שהיתה אצל יוסף.

ה. ומעתה יובן היטב מדוע על דברי יעקב בפעם השני' שירדו למצרים, "וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה", רש"י אינו מפרש שזה משום "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה" (ולכן מדייק רש"י בלשונו: "מכאן" – שדוקא מהפעם הראשונה לומדים זאת):

כאשר חזרו בני יעקב מהפעם הראשונה שירדו למצרים, בלי שמעון, שנשאר במצרים – כבר חשד בהם יעקב "שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף" (ל' רש"י מב, לו). זאת אומרת, שאז – כיון שראה שגם "שמעון איננו", הרי אף שלפני זה האמין להם יעקב שחיי' רעה אכלתהו, ולכן חשב אז ש"דרך" הוא סכנה לבנימין אחי יוסף, הרי עכשיו כבר החל יעקב לחשוב,

לקראת שבת

שיוסף נעדר לא על ידי "חי' רעה אכלתהו". וכיון שחל שינוי בדעת יעקב בקשר למיתת יוסף, לכן לא יכול רש"י להמשיך ולפרש שיעקב חושש מפני קטרוג השטן בשעת הסכנה, כי –

לאחר שיעקב חשב שהעדר יוסף אינו מצד "חי' רעה אכלתהו", ובמילא הוא לא קשור עם ענין הדרך – שוב אין הוא יכול לחשוב ש"דרך" היא סכנה לבנימין, כי כל הטעם למחשבתו הקודמת שזו סכנה לבנימין הוא מצד שבנימין הוא "אחי יוסף".

ומה שבכל זאת חשש יעקב לשלוח את בנימין, הרי זה כדיוק לשון הפסוק: "וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה", כלומר: עתה יעקב כבר אינו חושש מפני עצם הסכנה שבדרך (וקטרוג השטן), אלא מפני בניו עצמם, כי חשד בהם שיש בדעתם לעשות לו רעה, או עכ"פ לא לשומרו היטב מפני מלך מצרים וכיו"ב, כשם שעשו ליוסף ושמעון. וכפי שממשיך ואומר: "לא ירד בני עמכם"; ולכן לא שייך שם דבר זה ש"השטן מקטרג בשעת הסכנה".

יינה של תורה

”לחם” – חכמת התורה או גם שאר חכמות?

ביאור ע”ד הרמז אודות מה שבני יעקב לא רצו לרדת למצרים לשבור בר, וטענת יעקב ”למה תתראו”; החילוק בין חכמת התורה לחכמות העולם, והאם אפשר להזדקק לעמים בעיני חכמות העולם

א. על הנאמר בפרשתנו ”וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו” פרש”י: ”למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה”.

ע”פ דרך הפשט כמות התבואה שהייתה בידי יעקב ובניו היתה מספקת לאותה שעה בלבד ולא לפרק זמן ממושך. אמנם, למרות זאת, לא דאגו בני יעקב, והרגשה זו ביטאו אף כלפי חוץ, כיון שבטחו בקב”ה שכשם שעזר לאבותיהם אברהם ויצחק בימי הרעב, ולהם עד עתה, שזכו להצלחה אלקית שלמעלה מדרך הטבע, כך ימשיך ויעזור גם הלאה.

ועל הנהגה זו טען יעקב ”למה תתראו”, כי חשש פן תעורר הנהגה זו קטרוג מצד בני ישמעאל ועשו יוצאי חלציהם של אברהם ויצחק: מדוע שונים יעקב ובניו מאברהם ויצחק, בכך שאינם צריכים לכתת רגליהם בזמן רעב.

ויש לבאר ע”ד הרמז מה היתה מחשבתם של בני יעקב (שלא רצו לרדת לשבור אוכל) וטענתו של יעקב ”למה תתראו”, כדלקמן.

לקראת שבת

י

ב. ענין זה שאין ישראל זקוקים לקבל תבואתם ממצרים (שלכן היו בני יעקב בטוחים שלא יצטרכו לשבור בר במצרים) משתלשל מהענין כפי שהוא בשורשו ברוחניות:

הטעם שארץ מצרים היתה מקור התבואה לכל הארצות, הוא לפי שכן הוא ברוחניות, שמצרים היא מקור התבואה הרוחנית. "תבואה" רוחנית ענינה חכמה. וכמו שמצינו שהתורה נקראת לחם "כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף. . ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו. . כן בידיעת התורה והשגתה. . נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה" (תניא פ"ה).

כלומר, שכל התורה נקרא לחם – כיון שהמושכל היינו הסברא שלומד, מתאחד עם כח השכל, כמו שהלחם הגשמי מתאחד עם הגוף ונעשה דם ובשר כבשרו. ומזה מובן שמעין זה הוא, להבדיל, בכל חכמה ושכל.

וזהו הטעם הפנימי דכל העולם שברו בר ממצרים – כי מצרים היתה מקור החכמה, כדאיתא בזהר (ח"א מדרש הנעלם) קכה, סע"א) ש"היתה חכמת מצרים יותר מכל העולם".

אמנם, זהו באוה"ע, אבל בני"א אינם זקוקים לחכמת מצרים. כי אף עניני תורה הקשורים עם חכמות העולם, כגון חשבונות המזלות הנצרכים לקידוש החודש, הנה בשנים כתיקונם היתה ידיעה בחכמות אלו באה מן התורה עצמה, וכמ"ש הרמב"ם (הל' קדה"ח ספ"ז), שבימי הנביאים חיברו חכמי ישראל ספרים בענינים אלו (ע"ד המסופר בחז"ל (בכורות ח, א) שר' יהושע בן חנני' למד זמן עיבור נחש מן הכתוב).

וזהו הטעם הפנימי לכך שלא היו צריכים בני יעקב לשבור בר במצרים.

ג. עפ"ז יובן גם התוכן הפנימי דטענת יעקב "למה תתראו", דזה שישאל אינם נזקקים לחכמות העולם יכול לגרום לטענה מצד אוה"ע – כי הגם שהאומות ג"כ יודעים שהקב"ה בחר בנו מכל העמים, מ"מ יכולה להיות אצלם טענה, דמכיון ובידיעה בעניני העולם, הם דומים לבני"א, עד שאפשר לסמוך על מסקנת אוה"ע להלכה למעשה כמ"ש הרמב"ם (שם) שהדברים שיש עליהם "ראיות ברורות. . אין חוששין למחבר. . בין שחברו אותם האומות", מדוע אין ישראל נזקקים (בשנים כתיקונם) לחכמות העולם. וזה הי' חששו של יעקב.

אף אעפ"כ, (בשנים כתיקונם) אין ישראל נזקקים לאוה"ע גם בחכמות העולם. והיינו מפני כי באמת גם בידיעות אלו יש "הבדלה" בין ישראל לעמים:

כלומר: ההבדל בין חכמות אלו כפי שהם בתורה לגבי החכמות כפי שהם באומות אינו רק במקורן (אם מקורן היא התורה, או שכל האדם) אלא גם בעצם הגישה לענין החכמה והידיעה ותכליתן, ובלשון רז"ל (איכ"ר פ"ב, יג) "יש חכמה בגוים תאמן. . יש תורה בגוים אל תאמן".

והביאור:

"תורה" היא לשון הוראה (זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק), כלומר ענינה של תורה הוא לא רק להסביר האמת שבכל דבר ודבר (תורת אמת), אלא להוציא את המסקנא וההוראה

לקראת שבת

יא

למעשה, להורות לאדם את המעשה אשר יעשון כו', וכמחז"ל (קידושין מ, א וש"ג) גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, שה"גדלות" של ת"ת היא בזה שמביא לידי מעשה.

משא"כ "חכמה" (סתם) – הנמצאת גם אצל האומות – אין ענינה להורות להאדם את המעשה אשר יעשון כו', כ"א רק לבאר ולהסביר את הענין כשלעצמו, ואין ענינה בירור בגדרי טוב או רע.

ומטעם זה, התואר ד"לחם" ומזון יתכן רק בנוגע לחכמת התורה. כי כמו שהלחם הגשמי שנכנס למעיו של אדם, הרי ע"י שנהפך שם להיות דם ובשר כבשרו, ה"ה מחי' את הגוף – כך הוא בענין החכמה, שהתואר "לחם" חל רק על חכמה זו שאינה מוגבלת רק לשכלו של האדם, אלא ענינה הוא "להזין" את האדם. וזהו ענין התורה, שאינה רק חכמה לחוד, אלא היא הוראה המשפיעה ופועלת בכל חלקי הנפש שהנהגתם תהי' בהתאם להוראת התורה.

וכ"ה בענין החכמות השונות הנצרכות להבנת (חלקים מסויימים של) התורה – שאצל איש ישראל, ענינן של חכמות אלו הוא כדי שיביאו לידי הוראה למעשה – לדעת כיצד לקדש החודש ולעבר השנה וכיו"ב.

ולכן בשנים כתיקונן אין מקום לקבל חכמות אלו מחכמי אומות מאחר שבעצם הגישה לחכמות אלו יש הבדלה בין ישראל לעמים.

ורק מצד חושך הגלות נוצר מצב שיש צורך "לשבור בר" מחכמי האומות, אבל בבוא משיח צדקנו שוב יחזרו כל חכמות אלו לחכמי ישראל והידיעה בהן תבוא מן התורה עצמה כי "תרכה הדעה והחכמה" ו"יהיו ישראל חכמים גדולים. . כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

חידושי סוגיות

דין תגלחת ולבושי כבוד במלך

יפלפל בקושיית המפרשים שרק גבי תגלחת יוסף פרש"י שהוא מכבוד מלכות, ולא גבי בגדי כבוד / יבאר דנרמז כאן למה שיוסף נעשה אח"כ למלך, ולכך לא פירש גבי בגדי מלוכה שנתנו לו רק אח"כ

א.

יפלפל בקושיית המפרשים שרק גבי תגלחת יוסף פרש"י שהוא מכבוד מלכות, ולא גבי בגדי כבוד

וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו ויבא אל פרעה (פרשתנו מא, יד), ופרש"י "ויגלח – מפני כבוד המלכות". ונראה, דבענין זה נרמז ברש"י גם לדין מלך בהלכה כמשי"ת.

הנה, המפרשים¹ הקשו, מ"ט פירש רש"י "מפני כבוד המלכות" רק על "ויגלח"², והרי גם "ויחלף שמלותיו" ה' מפני כבוד המלכות [וכמפורש גם בפירוש (המיוחס ל) רש"י במדרש רבה (פרשתנו פפ"ט, ט) (על דרשת חז"ל "וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו' – לחלוק כבוד

(2) כ"ה בדפוס ראשון, וכת"י רש"י (שתח"י).
ובדפוס שני מעתיק בהד"ה גם "ויחלף שמלותיו".

(1) ראה רע"ב. נחלת יעקב. – וראה הערה 10.

לקראת שבת

יג

למלכות") – "ויגלח ויחלף שמלותיו³ לחלוק כבוד למלכות (שהוא מעין דוגמא של מעלה, שחלק מכבודו לבשר ודם⁴)".

ואין לתרץ דמילתא דפשיטא היא שחילוף הבגדים הוא מפני כבוד המלכות⁵, ולא הוצרך רש"י לפרשו, ובלשון הכתוב "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" (אסתר ד, ב) – כי לכאורה גם העדר הכבוד שבכניסה למלך כשהוא מנוול בראש בלתי מגולח הוא מילתא דפשיטא⁷.

ולכאורה הי' אפשר לבאר בזה, עפמ"ש המפרשים⁸ ביישוב הטעם שהזיקק רש"י לפרש כן, אף שלכאורה פשוט שלפני שבאים אל מלך מגלחים ומחליפים הבגדים, וביארו בזה דלרש"י הוקשה בכללות הענין, דבכתוב נאמר "וישלח פרעה ויקרא את יוסף", שזה הי' לאחרי ש"ותפעם רוחו" מחלומותיו ואין פותר אותם לפרעה (מא, ח), והיינו, שביאת יוסף לפרעה היתה נחוצה ביותר, שלכן "ויריצהו מן הבור", במהירות ובמרוצה⁹. ועפ"ז קשה, איך התעכב יוסף לגלח את עצמו כו', שאינו דרך ארץ ומדרכי הנימוס שיהי' המלך ומשרתיו יושבים וממתנים לו, ועוד זאת, שה"ז כמו מורד במלכות ואיך לא ירא לנפשו שהמלך יהרגנו בשביל שנתאחר לבוא? ולכן מפרש רש"י שעשה זה "מפני כבוד המלכות", וא"כ כדין עשה ולא יאשימו פרעה על זה.

ולביאור המפרשים הנ"ל הי' אפשר לומר, שהצורך לתרץ הנהגת יוסף הוא בעיקר בנוגע ל"ויגלח"¹⁰, שדורש זמן והתעסקות יותר, משא"כ חילוף הבגדים שאין בכך אריכות זמן והתעסקות גדולה, שבגללה תתאחר ביאתו לפרעה.

אבל לכאורה ביאור זה דוחק קצת, כי סוף סוף גם חילוף הבגדים, ובפרט לבגדים שראויים לבוא בהם לפני המלך, דורש הכנה כו' (ועוד זאת, שבודאי לא היו בגדים כאלה נמצאים בבית האסורים, והי' צ"ל התעסקות למצוא בגדים כאלה¹¹).

הוא רק על "ויחלף שמלותיו" (כנ"ל הערה 3).
8 ראה גו"א. דבק טוב. משכיל לדוד. מלאכת הקודש.
9 ראה גם רד"ק, ר"י בכור שור, פי' ר"א בן הרמב"ם ועוד כאן.
10 אבל במשכיל לדוד (סד"ה מן הבור) ומלאכת הקודש כאן, תפסו בפרש"י בפשטות שקאי על שניהם. ע"ש.

11 בש"ך עה"ת שהיו בגדי עצמו, ויוסף כיון... להראות גבורתו של הקב"ה... החליף לבוש התחתון ולבשו עליון ולא נתלכלכו כו' אלא אדרבא יש להם ריח טוב כו' ועשה כן לפרסם נסיו של הקב"ה". ולכאורה אינו ע"ד הפשט. וראה הערה 17 בסופה.

3 וכ"ה (על התיבות "ויגלח ויחלף שמלותיו") ביל"ש כאן. ועד"ז במדרש הגדול. לקח טוב. וכ"כ ברלב"ג: ויגלח ויחלף שמלותיו... לכבוד המלך. אבל בשכל טוב הוא רק על "ויחלף שמלותיו".
4 ראה גם מדרש הגדול כאן
5 כמ"ש בנחלת יעקב כאן.
6 הובא גם בספורנו כאן עה"פ. נחלת יעקב.
7 ראה מדרש לקח טוב שכו' כדי לחלוק כבוד למלכות" על שניהם, ומסיים "שלא יבא לפניו מזוהם". וראה גם רד"ק "כי אין לבוא לפני המלך אלא אם כן מהודר בגופו ובלבושיו", אלא שהעתיק מהכתוב רק "ויחלף שמלותיו". וכן במדרש שכל טוב שגם שם איתא לסיום זה ("שלא יבא לפניו מזוהם"),

לקראת שבת

וביותר קשה, דאף את"ל שעיקר הצורך בהפירוש "מפני כבוד המלכות" הוא ב"ויגלח", מ"מ, למה לא רמז רש"י (בדיבור המתחיל) עכ"פ לתיבות "ויחלף שמלותיו" שבכתוב ב"וגו" (שמזה ה' משמע, שפירושו "מפני כבוד המלכות" קאי גם על זה). ומדהעתיק רש"י מהכתוב רק תיבת "ויגלח" (מבלי להוסיף "וגו"²), משמע, שלפרש"י, רק "ויגלח" הי' משום כבוד המלכות, ולא "ויחלף שמלותיו".

ב.

יבאר דנרמז כאן למה שיוסף נעשה אח"כ למלך, ולכך לא פירש
גבי בגדי מלוכה שנתנו לו רק אח"כ

וע"ד הרמז יש לומר, שבפירוש רש"י כאן נרמז ענין של הלכה:

יציאת יוסף מבית האסורים היתה כדי להיות מלך על מצרים, כמ"ש מבית האסורים יצא למלוך (קהלת ד, יד)¹². ומצד חיובי ודיני המלך ישנם שני ענינים אלה – (א) גילוח, שהרי ה"מלך מסתפר בכל יום. . מלך ביפיו תחזינה עיניך" (תענית יז, א. סנהדרין כב, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ה), (ב) לבישת בגדי כבוד, וכדאיתא בגמ' "המגלח ראשו בחלום סימן יפה לו" (ברכות נו, א) ופרש"י "המגלח – סימן גדולה ותפארת היא לו כמו ויגלח ויחלף וגו'".

[בגמרא שם לענין תגלחת המלך הובא הכתוב ד"מלך ביופיו גו'" ע"ז ד"מלך מסתפר בכל יום". וברמב"ם שם מוסיף לאחר "המלך מסתפר בכל יום" – "ומתקן עצמו ומתנאה במלבושין נאים ומפוארים שנאמר מלך ביפיו גו'"].

וזהו הרמז בפירוש רש"י, דמה שעשה יוסף "מפני כבוד המלכות" הי' בעיקר "ויגלח", ולא זה ש"ויחלף שמלותיו" – כ¹³ בגדי המלכות שלו לא ניתנו לו אז אלא אח"כ (פרשתנו מא, מב), כשמינהו פרעה על ביתו ועל כל ארץ מצרים, משא"כ גילוח (של מלכות) הי' תיכף ביציאתו מבית האסורים.

[ובדרך הפשט יש לתרץ באו"א, דאף שקודם ביאת יוסף אל פרעה הי' צריך לגלח וגם להחליף שמלותיו, מ"מ יש חילוק עיקרי ביניהם:

סדר הישיבה בבית האסורים הוא, דכל האסירים אינם לובשים בגדי עצמם (בגדים רגילים), אלא יש להם בגדים מיוחדים, בגדי אסורים; ואילו גילוח השערות אינו מושלל מהיושבים בבית האסורים, אלא מגלחים אותם מזמן לזמן, ובפרט אותם הנמצאים שם משך זמן ארוך, שמגלחים שערותיהם מפעם לפעם¹⁴.

14) במשנה (מו"ק יג, ס"ב) "ואלו מגלחין במועד . . היוצא מבית האסורין", ובתוס' שם: שאינו יכול לגלח קודם המועד שאין מניחין לו לגלח ואפילו מניחין לו אינו ערב לאדם לגלח בבית האסורין (כ"ה

12) קה"ר (ופרש"י ומצו"ד) שם. ב"ר פרשתנו פפ"ט, ג.

13) ראה פי' ר"ש בן חפני ויפ"ת (השלם) לב"ר שם.

לקראת שבת

טו

ועפ"ז מובן בפשטות, דכשיצא יוסף מבית האסורים, אף שעשה שניהם, "ויגלח ויחלף שמלותיו", הרי זה ש"ויחלף שמלותיו" לא הי' רק מטעם כבוד המלכות, אלא לפי שיצא מבית האסורים למקום אחר¹⁵ (גם אם אין זו יציאה סופית מבית האסורים, יציאה לחפשי, שהרי יוסף לא ידע אז שיוצא לחלוטין¹⁶), לכן החליף מבגדי אסיר לבגדים רגילים¹⁷; משא"כ בנוגע לגילוח הראש, דפשיטא שהי' מספר שערותיו בזמן הצורך, אלא שכאן הי' גילוח מיוחד¹⁸ – לא מצד הצורך בכך (גילוח הרגיל אצל כל האסורים מזמן לזמן), אלא גילוח מיוחד¹⁹ "מפני כבוד המלכות".

בסגנון אחר: הא ד"אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק", כשהוא לבוש בלבוש שאינו מתאים בכניסה למלך, ה"ז ענין שלילי, שלא יכנס אל המלך בדרך בזיון, וכן בנדו"ד, שמכיון שלא רצה לבוא אל המלך בלבושים של אסיר, לכן החליף שמלותיו שלא לבזות את המלך; משא"כ גילוח זה המיוחד טרם בואו אל המלך, לא בא לשלול כניסה אל המלך דרך בזיון (שהרי הי' מספר שעריו מזמן לזמן), אלא שעשה פעולה מיוחדת "מפני כבוד המלכות".

בירושלמי^א.

אבל כיון דמצינו דשאני מצב יוסף שלא הי' שוה לשאר האסורים, "ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר ויתן . . . ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסוהר ואת כל אשר עושים שם הוא הי' עושה", "במימרי' הוה מתעביד", "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו גוי" (וישב לט, כא-כג ובתרגום ופרש"י), "ל שגם בזה הי' מתנהג כממונה ובעל שררה בבית הסוהר, שהי' מסתפר מזמן לזמן. – ומובן, שאינו דומה לבגדי אסיר.

15) ראה ר"י בכור שור (ולכאורה הוא ע"פ ל' הכתוב מ"ב כה, כט. ירמי' נב, לג). וראה פי' ר"ש

בן חפני גאון כאן. – וע"פ המבואר בפנים אינו דומה לנדו"ד כי שם נאמר (מ"ב שם, כח. ועד"ז בירמי' שם, לב) "ויתן את כסאו מעל כסא המלכים גוי".

16) ראה רא"ם, גוי"א ועוד כאן.

17) אלא שג"ז חידוש הוא, שלכן נאמר בכתוב [ולא כמו רחיצה שפשיטא דרחץ א"ע, ולא הוצרך הכתוב לאומרו – ראה פי' ר"ש בן חפני. וראה באר בשדה על פרש"י כאן], כי כיון שהי' עדיין אסיר, יתכן שיבוא בבגדי אסיר. ולהעיר מפ"י ר"ש חפני שם "ולא הי' עושה כל זאת אלא בציוויו של פרעה" (וראה בהנסמך שם וביפה תואר (השלם) לב"ר שם). ובאברבנאל כאן (בנוגע להבגדים) "אולי שנתנם לו שר המשקים או שנתנו לו מבית המלך".

18) ולהעיר מר"י בכור שור כאן: ויגלח שלא עשה שפמו ולא עשה רגליו כל זמן שהוא אסור.

19) להעיר מתוס' מו"ק (יד, רע"א) בהחילוק דגילוח של יופי וגילוח דכל הראש דהוי מלאכה.

א) בירושלמי לפנינו (פ"ג ה"א) מחלק דבחוש אצל עכ"רס אין מניחין ובחוש אצל ישראל אינו ערב. וכן הובא ברא"ש (ותוס' הרא"ש) מו"ק שם. הגה"מ פ"ז מהל' יו"ט הי"ח. ובכ"מ. וראה שיטה על מו"ק לתלמידו של ר"י מפרש ובהערות שם.

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

יראת שמים ואמת

"מי שיש בו יראת שמים ודבריו יוצאים מן הלב, דער אמת רעדט, אף שיהי' איש פשוט ועני מ"מ דבריו נשמעים ודעתו מתקבלת. וגם החפשים בדעה נופלים אפים ארצה לפני האמת"

איצטלט "תעודות" דרבנן

. . בא הנסיון היומי באמת הגמור ומטפח על פניהם. כי באותה הקהילה והעדה שיש בה ירא שמים מגזע החסידים או שלא מגזע החסידים והוא עסקן חרוץ במרץ הראוי – א ענערגישער מענטש – וטובת הקהילה בענייני היהדות נוגע לו באמת – בלי שום פניות עצמו – הנה דרישותיו נשמעות ומתחשבים עם דעתו גם אם איננו עשיר וגם אם הוא יחיד בין רבים.

האמת שובר את החיץ היותר חזק, ויראת שמים אמיתית פורצת גדר אבנים וברזל. לפני אמת ויראת שמים כולם נופלים.

באחת מנסיעותיו של החסיד הידוע הרב הגאון ר' הלל זצ"ל – הנקרא בפי כל ר' הלל פאריטשער – במושבות שבפלכי חרסאן ויעקאטערינאסלאוו, התאונן לפניו אחד הרבנים שאין דבריו – בהנהגה – נשמעים לאנשי המושבה, ומנהיגי העדה אין מקבלים דעתו.

לקראת שבת

ז

ייענה הרב ר' הלל: היהודים ה'מושבניקים', הם יהודים טובים, ומקויים בהם מה שאומרת די הייליגע גמרא, כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים.

הרב התמרמר במאד ויראה להרב ר' הלל את תעודותיו בסמיכות מגאונים ומכתבי שו"ת שחולקים לו כבוד בתור גאון ומרבים בשבחיו.

וישב ר' הלל: דאס אלץ איז פאפירענע ראיות [= כל אלו הם 'ראיות נייר'] און די גמרא-ראי' איז א לעבעדיגע ראי' [= וראיית הגמ' היא 'ראי' חי''], תהי' יותר ירא שמים ואז יהיו דבריך נשמעים.

ואמיתת דברי הרה"ג ר' הלל אנו רואים במוחש בחיי יום יום,

מי שיש בו יראת שמים ודבריו יוצאים מן הלב, דער אמת רעדט, אף שיהי' איש פשוט ועני מ"מ דבריו נשמעים ודעתו מתקבלת. וגם החפשים בדעה נופלים אפים ארצה לפני האמת.

ומי שאינו ירא שמים, אם הוא מדבר בעניני חיזוק התורה והמצות הנה הדברים עצמם נאמרים מן השפה ולחוץ בשביל פני' של כבוד והדור, הנה גם אם יהי' מוכתר בתואר גאון ועשיר – וגם עז פנים – הנה לא זו בלבד שדבריו אינם נשמעים ודעתו בלתי מתקבלת, אלא אדרבה לצחוק הוא בעיני כל ומחלל כבוד הרבנות.

אהבת הגאווה והגדולה מעמידים את האדם בכלל ואת השקרן והצבוע המעוטף באיצטלא – תעודות – דרבנן בפרט, אל עמוד הקלון. ובדרשותיו בחיזוק האמונה התורה והמצות אצל אחרים הנה לא זו בלבד שאינו פועל מאומה ומבזה את עצמו להתוות תו של שקר במצחו, אלא עוד זאת מחטיא את הרבים באמרם, אם בן תורה ורב מתנהג ככה מה יעשו אנשים בינונים ופשוטים.

או ואבוי למצב כזה.

מקומה של מדת האמת

הקב"ה הטביע במדת האמת ענינים נפלאים. האמת היא בריאה טהורה ברה וזכה הראוי להיות רק אצל בעלי כשרון מצוין בחכמה ובמדע, והיתה ראוי' לבוא במעטה גאה ברוח סער, אבל נמצאת יותר באנשים פשוטים ובאה בעונה ודברי נחת והשקט, אבל בתוקף אדיר מבלי לזוז אף כל שהוא. ופועלת על האנושיות כולה בלי הבדל בין עשיר לעני בדעת, וגם השקרן ועז הפנים יכרע ברך לפני האמת.

אשר על כן הנה ראשית כל צריכים לעורר בעצמו את מדת היראת שמים ומדת האמת. שהענינים בחיזוק התורה והמצות יהיו נוגעים לו באמת, ואז בעזה"י יכול גם האחד לפעול גם נגד הרבים, ואינו נוגע כלל מעמדו ומצבו הגשמי של האחד.

וכהכלל הידוע טוב פועל אחד מאלף נאומים. והפעולות הם תעמולה הכי חזקה המביאה חברים עוזרים ומשתתפים להרחיב חוגם.

לקראת שבת

בעת הזאת אשר חבלי משיח – ר"ל – ע"י תשובה – מתפשטים בכל העולם ומשיח צדקנו עומד אחר כתלינו בנקל יותר לעורר את מדת היראת שמים ומדת האמת ולהתעסק בחיזוק התורה והמצוה במסירות נפש, לא לעמוד מפני כל מונע ומעכב מבלי להתקוטט עם המנגד אלא להאיר באור האמת ויראת שמים המאירים לכל.

יכתוב לי על אודות קביעות עתים ללימוד דא"ח, אימתי לומדים ומה לומדים ומי הם הלומדים, והשי"ת יהי' בעזרם בגשמיות וברוחניות.

יחזק השי"ת את בריאותו ובריאות זוגתו ובריאות בתם חתנם נכדם ובניהם יחיו ויעזור לכל אחד ואחד מהם בהדרוש לו בגשם וברוח, ויזמין לו השי"ת פרנסתו בריוח בגו"ר.

